

Traditionellur heilivágur í Bolivia

Ein náttúrligur partur av gerandisdegnum - ferðafrásøgn frá ferð í Bolivia, skrivað og lagt til rættis hevur Heini Hestoy

Flestallir bolívar kenna 20-30 læknaurtir og brúka kanska einar 5-10 sjálvir, eitt nú camillu fyri svøvnløysi og ófriði, trevsur á majsaksinum fyri hovin bein og fræ úr papayafukt fyri búkilsku.

Har eru traditionellir grøðarar ella medisinnmenn, sum umframt stóran kunnleika um læknaurtir eisini gera gandakend ritual sum t.d. at spá í kokabløðum og kalla sál aftur í likam, sum hon er farin úr.

Send spurningar og viðmerkingar tinar til comet@inet.uni2.dk, og tú fært svar beinleiðis úr Bolivia.

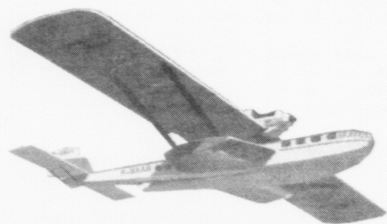
Mitt í heimssøguni og kortini uttanfyri

Jallqua-rmir hava búið í Bolivia frá tíðarinnar upphavi. Teir vóru har, tá ið Inkarikið var í hæddini, og tá ið sponsku conquistadorarnir (sigursharar) undir leiðslu

av beiggja Pizzaro í 1530-unum tóku tað, sum í dag er Bolivia. Og teir kundu ikki annað enn at hyggja at, tá ið spaniumenn fóru at gagnnýta ótrúligu silvurnámini í Potosi, sum eru í nánd. Silvurið frá Potosi gjørdi Spania til eitt heimsveldi í 16. og 17. öld, og tað var grundarlagið undir einum ríkum og mentaðum samfelag á háslættanum í Bolivia, eitt samfelag sum jallqua-rmir ikki fingi lut í, hóast tað var í teirra landi.

I dag er ikki nógv eftir av fortíðar risastóra ríkiðomi í Potosi. Námini eru holur í jörðini og útvinningin av tí silvurinum, sum kanska er eftir, krevur nógv sliti.

Alt meðan jallqua-rmir á henda hátt ferð eftir ferð hava sæð ríkiðmið í landi sínum gleppa sær av hondum, liva teir sítt kravlitla lív uppi millum fjøllini í sunnara parti av Bolivia. Men



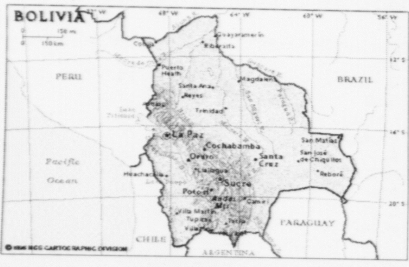
Ein ferð til landið hjá jallqua-unum í Bolivia

Fylg við hvønn dag frá 24. september 1999

Fimm vaksin og eitt barn fóru tann 24. september eina rannsóknarferð til landið hjá jallqua-unum í sunnara parti av Bolivia.

Undir leiðslu av Erik Jørs, lækna og formanni í Dialogos, fara tey at vitja ein jallqua-ætóbólk í landspartinum Chuquisaca.

Erik Jørs hevur í 15 ár strembað eftir at seta saman vesturlenska lækna-kunnleika sín og fyrndar gamla boliviánska náttúrlæknafrøði. Danida stuðlar hesum verkætlanum, og tær eru royndir at veita menningar-londum hjálp á ein hátt, sum virðir fortreytirnar hjá móttakarunum og forðar fyri at talað verður niður yvir tey á betrivitandi hátt.



hóast hörðu lagnuna hava tey varðveitt eina ríka mentan, sum í høvuðsdráttum er teirra egna. Tað er eitt slag av Asterix-samfelag, sum stavar heilt frá teirri tíðini, tá ið evropæarar enn ikki ráddu í heiminum.

Jallqua-rmir eru ein etniskur bólkur, sum breiðir seg út báðumegin markið millum landspartarnar Chayanta (Potosi Departementos) og Oropeza (Chuquisaca Departementos). Sí kort.

Fólkatalið er nærum 26.000, og tey búgva í teimum lægru pørtunum av háslættanum, í dalarmunnum

og dolum, har tey velja epli, hveiti, havra, majs, ertrar, bønir, squash og hava nokur frá frukttro. Tey hava eitt sindur av kfratúrur, seyð og geit, oksar og ásin. Landbúnaðurin í landspartinum kastar lítið av sær, av tí at jörðin er máað burtur. Lívið gerst ikki lættari av, at vegir, brýr, flutningstól og vatn-veitingar mangla. Aðrir mátar at vinna til lívsins upphald enn jarðarbrúk eru ikki til. Hetta ger tað sera torført av varðveita eina lágmarksinntøku.

Jallqua-rmir búgva meira enn 2000 m oman fyri sjóvarmálan, og tey kavakloddu

Andesfjöllini hevja seg upp omanfyri tey. Utan fyri Bolivia eru jallqua-rmir bara kendir fyri sermerktu tóvirki sítt, sum á undrunarverdan hátt lýsir ein heim uttan ljós. Jallqua-rmir royna at lýsa ein heim inni í jörðini, har tann gudur býr, sum gevur teimum íblástur til mynstirini. Upp ímóti djúpum tónum av grønum, bláum og vínreyðum lýsa appelsingult, pink og reytt sum glampan av snarljósi. Tað er ein flóktur heimur av ævigari skapan av veruligum og íspunnum verum. Dygdin í hesum tóvirki, vakurleikin í motivum og skapum

og dirvið, sum lýsingin av flóktu viðurskiftunum er prógv um, ger tað eina-standandi. Tóvirkið eigur at verða kallað nútíðarlist, sum samstundis er tað list, sum sigur frá aldargamlari innlenskari mytologi.

Smálutur á jallqua-klæði á etnografiskum tóvirkismuseum í Casa Capallanica í Sucre, Bolivia

Einaferð var vitan um læknaurtir almannaøgn Sama vitanin er at finna allastaðni á jörðini eisini um okkara leiðir. Einföld ráð, sum hjálpa móti sjúkum, tá ið lækkin er langt burtur ella

Í 1992 setti Unesco hesar báðar bygningarnar, sum standa í býnum Sucre, á listan yvir bygningar, sum eru verdir at varðveita

